

Budapesti Levéltári Mozaikok

2020/8. szám (régi sorozat 10. szám)

DOI: [10.56045/BLM.2020.8](https://doi.org/10.56045/BLM.2020.8)

ISSN: 2939-6921

URL: <http://leveltarimozaikok.bparchiv.hu/2021/12/10/leveltari-mozaikok-10>

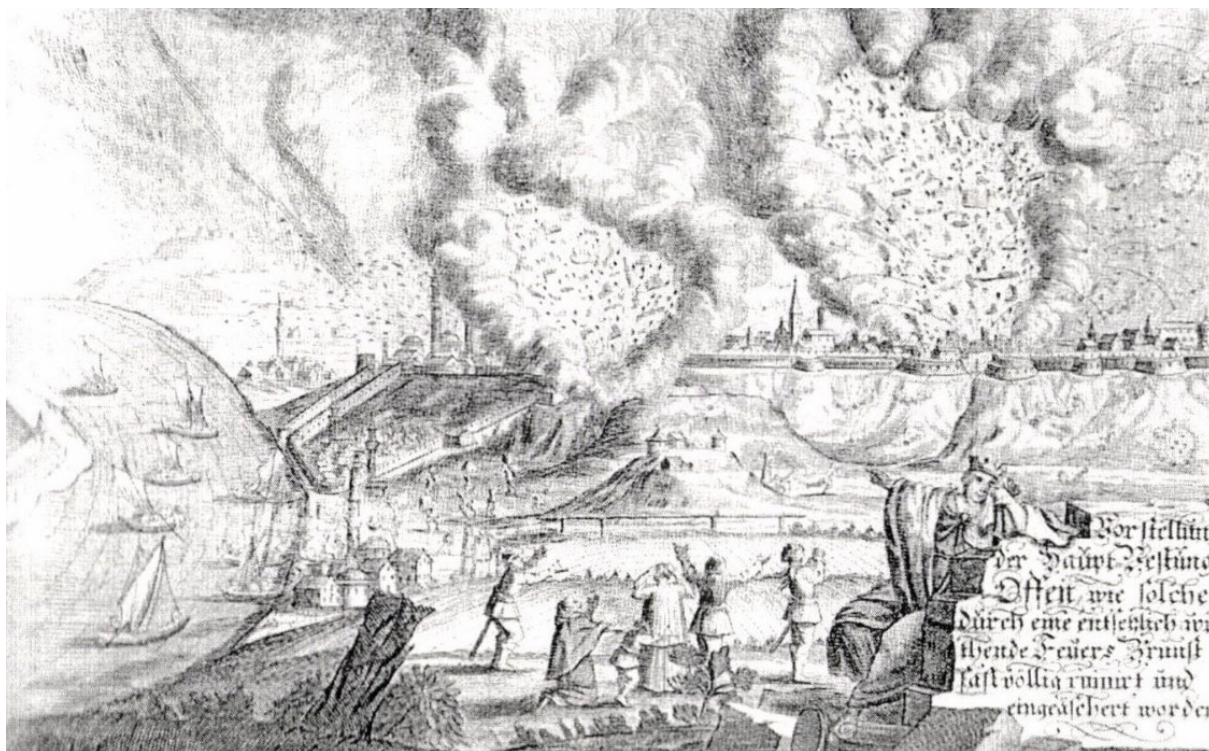
SIMON KATALIN

„Ég a város, ég a ház is...”

A cikk a tűz és a három város, Pest-Buda és Óbuda viszonyát mutatja be a 18. században. Az 1723. évi húsvétvasárnapi tűzvész Budán, pusztítása mellett a város későbbi tűzvédelmi intézkedéseire is nagy hatással volt. A hasonló erejű tűzvészek megelőzésére a város rendszeresen adott ki tűzrendészeti szabályzatokat, a tűzvédelmi eszközök őrzési helyeit is meghatározva. Pest első ismert, részletes szabályzata 1788-ban keletkezett.

Kulcsszavak: *tűzrendészet, tűz, tűzvész, 18. század, 1723., Buda, Pest, Óbuda*

A tűzvész egyike a legfenyegetőbb, legnagyobb pusztítást okozó elemi csapásoknak. Egy-egy város történetét, fejlődését jelentősen befolyásolta, elég az 1666. évi londoni-, a debreceni 1802-es nagy tűzvészre, vagy akár a Tabán 1810. évi leégésére gondolnunk. A sokszor napokig tartó lángok egész városrészeket, városokat tehetek a földdel egyenlővé. A Nemzetközi Tűzoltónap (május 4.) alkalmából az alábbi írásban felidézzük, hogyan védekeztek a 18. századi Pest-Budán a tűzvészek ellen.¹

1. kép. Tűzvész Budán, 1723. március 28. (Ismeretlen mester, vegyes technika, Budapest Történeti Múzeum; Forrás: Rózsa György: Budapest legszebb látképei. Budapest, 1997. 55.p.)

A 19. századig a városokban fellobbanó lángok gyors, könnyű terjedéséhez és óriási pusztításához több tényező is hozzájárult. Így Budán a 18. század elején a házépítések során alkalmazott fa, a tetőzet náddal, szalmával vagy zsindellyel történő befedése a drága cserép helyett, a tűzfalak hiánya, a kémények nemléte vagy nem megfelelő kialakítása és végül, de nem utolsósorban a felelőtlen emberi hozzáállás. Még a 18. század végén is rendszeresen figyelmeztették a városi hatóságok és büntetést helyeztek kilátásba a padláson vagy épp az istállóban dohányzó, a világításhoz nyílt lángot használó személyek ellen (a tiltások „sikerességét” jelzi ezen rendelkezések többször ismételt kiadása). Bizonyos mesterségek képviselői, amennyiben nem kellő körültekintéssel végezték munkájukat, szintén nagy katasztrófát idézhettek elő (így keletkezett 1810-ben a Tabánban tűz egy kádármester műhelyében hordóégetés közben). Az erős szél is elősegítette a lángok gyors elterjedését.

¹ A cikk részben az alábbi tanulmány felhasználásával készült: Simon Katalin: Az 1723-as budai tűzvész. In: Fons (Forráskutatás és Történeti Segétdokumentumok) 18. évf. 4. sz. (2011) 457–554. p.

Az 1723. évi tűzvész Budán

Buda szabad királyi város 18. századi tűzrendészeti hozzáállását alapvetően meghatározta az 1723. évi tűzvész. 1723. március 28. húsvét vasárnapjának délutánján a körmenetről visszatérő ünneplőket sokkoló látvány fogadta: a Vár házai a Bécsi kapu felől lángokba borultak, s a kedvezőtlen széljárás miatt rövid idő alatt az egész városrészt pusztították, majd elérték a Fehérvári kapunál lévő rondellában tárolt 400 mázsa puskaport. A rondella felrobbant, a tűz tovább terjedt, az átláthatatlan füst pedig akadályozta a mentési munkálatokat. A Vár épületeinek többsége elpusztult vagy súlyos károkat szenvedett, de a Víziváros és a Halászbástya házai sem maradtak sértetlenek: a Vár 285 számozott és 32 szám nélküli ingatlanából 148 teljesen elpusztult, 21 tető nélkül maradt, 3 pedig félig leégett (72 viszont szerencsésen megmenekült). A helyreállítási munkálatok óriási terhet jelentettek az 1686 után éppen csak kiépülő város lakói számára.

A tűz egyébként az 1810. évi rácvárosihoz hasonlóan egy kádármester, Silvester Edl műhelyében keletkezett, ugyanakkor felmerült, hogy a városban gyújtogatás történt. Egy májusban, Bács vármegyében elfogott, Mehmet nevű férfi olyan vallomást tett, ami szerint az Oszmán Birodalomból azzal a céllal küldtek át embereket, hogy minél több várost felgyújtsanak a Magyar Királyságban. Annyi bizonyos, hogy 1723 húsvétvasárnapján többedmagával Budán tartózkodott a Mehmetet beszerző Musztafa is, akinek budai kapcsolata és a vallomás szerint pénzelője volt egy bizonyos Ahmet aga nevű kereskedő, akinek a nyomozás idején a budaiak már bottal üthették a nyomát. A gyújtogatók Buda mellett jelentős károkat okoztak még Kecskeméten, Szegeden, Komáromban és Temesváron. A budai katasztrófa még az uralkodó, III. Károly figyelmét sem kerülte el. Valószínűleg ennek köszönhető, hogy az 1723. évi 109. tc. kötelezően előírta a városoknak tűzrendészeti szabályzat készítését, azok ellenőrzéséért pedig maga a Helytartótanács felelt.

Tűzoltás, tűzrendészet egy szabad királyi városban a 18. században

A tűz oltásához többféle eszközt használhattak a 18. században. Kutak, folyóvíz mellől vödörláncot alkotva továbbíthatták a vizet a lakosok (két sorban állva, egyik oldalon a lángok irányába adogatva a vizes bőrvödöröket, míg a másikon az üresekkel vissza az utántöltéshez). A házak előtt vagy azok udvarán álló hordókban, kádakban tárolt vizet lajtoskocsin vitték az égő épülethez, emellett ún. hattyú- vagy gólya-, illetve kígyónyakú fecskendőket is alkalmazhattak. Könnyen belátható, hogy nagyobb tűz esetén ezek a módszerek önmagukban kevésbé számítottak hatékonynak, ezért az oltás mellett kiemelt figyelmet fordítottak a tűz izolálásra, továbbterjedésének megakadályozására, amit gyakran a könnyen lángra kapó anyagból (nád, szalma, zsindely) készült tetők lerombolásával értek el. Ehhez botokat, fejszéket, ún. tűzhorgokat használtak.

2. kép. [William Hogarth: The Times, címlap \(1762. szeptember 7.\)](#). Hogarth közismert, karikatúra-szerű részletekben bővelkedő műve a tűzoltás korabeli menetét mutatja be (The Metropolitan Museum of Art, lelt. sz. 32.35(64))

Az 1723. évi tűzvészt követően Buda város tanácsa kiemelt figyelmet fordított a hasonló méretű katasztrófa elkerülésére. A megelőzést szolgálta a negyedévente tartott kéményseprő és ács, kőműves által végzett kéményszemle, amelyért Budán 1699-től a szemlélszek különdíjat kaptak a várostól. A tanács dolgozta ki, majd rendszeresen finomította tűzrendészeti szabályzatát, az ún. *Feuer Ordnung*ot, amelyhez felhasználta Bécs városának hasonló előírásait. Az aktuális szabályzatot rendszeresen felolvastatták a céhgyűléseken – mivel ekkor alapvetően a céhek feladatai közé tartozott a tűzoltás –, a nyomtatott változatot pedig szétszotogatták a polgárok között.

A szabályzatok nem kizárólag a tűz oltását részletezték, hanem a megelőzés módjaira is felhívták a figyelmet (amit a lakosság vagy betartott, vagy nem). Buda első fennmaradt szabályzata 1717 körül keletkezett.² Ebben a megfelelő kéményhasználat mellett felhívták a figyelmet a tűzifa, széna, szalma tárolásának módjára, a tisztaságra, az istállóban lámpás használatára, vagy arra, hogy minden háznál tartsanak egy hordó vizet. Az istállóban gyakori felelőtlen dohányzás, pipázás tűzveszélyes voltára a század folyamán gyakran figyelmeztették a városlakókat, többnyire eredménytelenül.

Az 1723-as tűzvészt követően Buda tanácsa átgondolt tűzrendészeti szabályzatot dolgozott ki, ennek 1730-ban megújított változatában³ az oltásra vonatkozó főbb alapelvei a következők voltak: a tűzvész észlelését rögtön jelenteni kellett a bírónak. A tűz helyszínére először a kéményseprőket, kőműveseket, ácsokat rendelték ki, ezalatt az éjjeliőrség tagjai, a

² BFL Buda város Tanácsának iratai. Miscellanea (IV.1002.uu) Miscellanea antiqua Nr. 147. 1717. december 5.

³ BFL IV.1002.uu Miscellanea antiqua Nr. 134. Erneuerte Ofnerische Feuer-Ordnung (1730, nyomtatvány)

mészárosok, vidéki bérkocsisok és egyéb fuvarosok megkezdték a vízszállítást, míg a kádárok és a kovácsok összegyűjtötték a kijelölt helyen raktározott oltáshoz szükséges lajtákat, a cipészek és a szabók elhozták a városházáról, vámházból, sörházból a bőrvödöröket. A tűzoltásban és a rendfenntartásban a katonaságnak is ki kellett vennie a részét. A gyors segítséget nyújtók jutalomra, míg a gondatlanságból tüzet okozók büntetésre számíthattak.

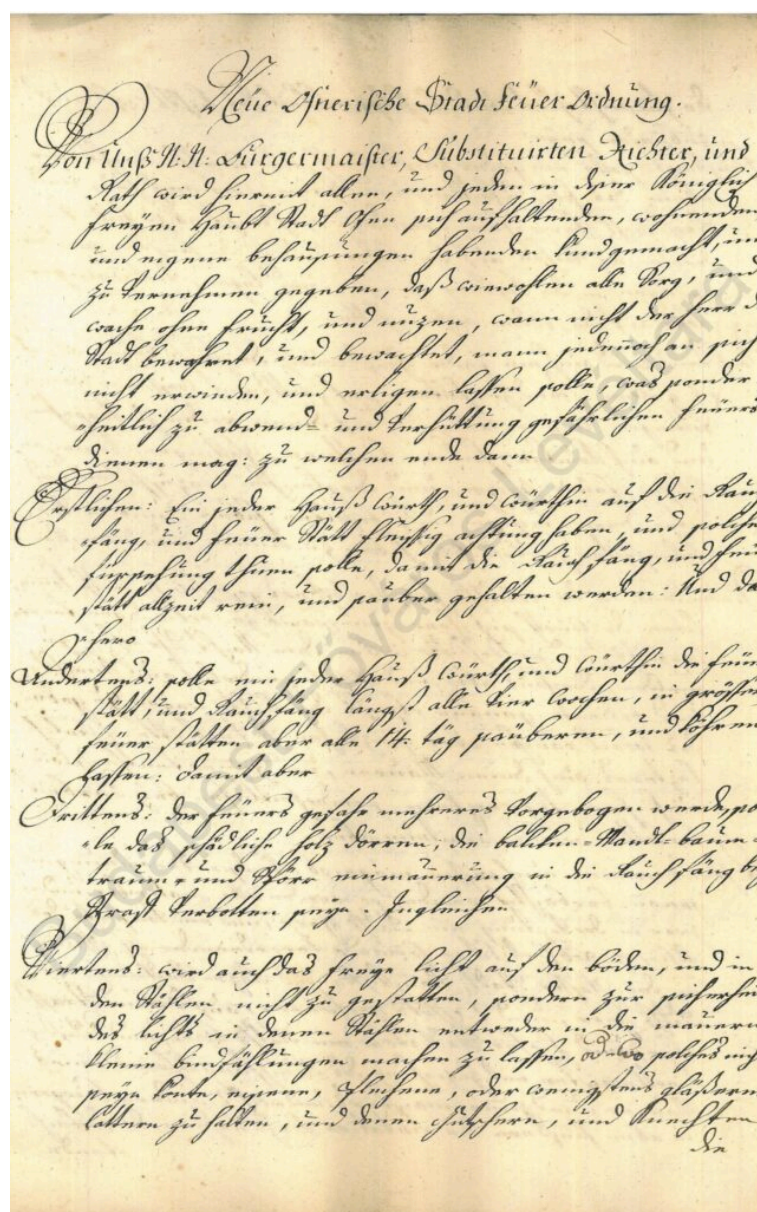
Mivel a Vár a katonák számára is kiemelt jelentőséggel bírt, a helyőrségnek is megvolt a saját tűzrendészeti szabályzata (1754).⁴ Erre a Várban tárolt nagy mennyiségű, veszélyes lőpor miatt is szükség volt, hiszen, amint láthattuk, az 1723-as tűzvészt is a Fehérvári kapunál tárolt lőpor felrobbanása tette igazán tragikussá. Amennyiben a katona észlelt tüzet, figyelmeztető lövést kellett leadnia. Az őrszemeknek meghagyták, hogy ne csak éjjel, hanem vásár- és ünnepnapokon is fürkésszék az esetleges tűzvész jeleit. A szabályzat szerint, miután megbizonyosodtak a hír valós voltáról, az őrség parancsnoka kidoboltatta azt, illetve értesítette a Főőrséget, egy embert pedig elküldtek a legközelebbi templomba, hogy félreverjék a harangokat. Meghatározott sorrendben értesíteni kellett a parancsnokokat, majd egy 62 főből álló csapat gyülekezett a tisztekkel és ácsokkal a Dísz téren, közben kisebb csapatokat irányítottak a Vár különböző pontjaira. A Fegyvertárban (*Zeughaus*) őrizték az – elnevezése alapján legerősebb – „nagy fecskendőt” (*die grosse Spritze*), amelynek kezelését a tűzérekre bízták. A Vár északnyugati végén lévő Szent József-bástyán (és lőportárnál) is tároltak egy hasonló fecskendőt szükség esetére. A Fegyvertárban emellett bőrvödörök és hordozható fecskendők (*Trag Spritzen*) is voltak. A vödöröket két sorban állva adogatták egymásnak az egyes csapatok tagjai: egyik sorban a vízzel teli vödört, a másikon az üreset visszafelé. A szabályzat hangsúlyozza, hogy az oltás során is szükséges a rend fenntartása, így az utcákon előírja – pontos útvonalakkal – a járőrözést, éjszaka kettőzött erővel. A Vár félig nyitva hagyott kapuinál (Bécsi-, Vízivárosi- és Székesfehérvári kapuk) kettőzött őrséget kellett felállítani, az öröket bajonettel ellátva, akik az oltáshoz szükséges dolgokat beengedték, a nőket, gyerekeket „és más hasonló, haszontalan dolgot” viszont ki. A szabályzat részletesen leírja a várossal történő együttműködés menetét is, a végén kitérve arra, hogy a katonák a helyszínre siető polgárságot ne „brutalizálással” (*nicht mit Brutalisierung*), még kevésbé veréssel és ütlegetéssel, hanem inkább jóindulattal bírják rá a tűzoltásra.

Az 1770. évi, a szabad királyi városok igazgatását szabályozó rendelet ismételten szorgalmazta a városokban a tűzrendészet fejlesztését.⁵ Budának a század végén, 1793-ban újfent kiadott tűzvédelmi intézkedései már e rendelet hatásait tükrözik.⁶ Előzménye, hogy április 6-án a Vár közvetlen környezetét képező erődítési területen (*Glacis*) óriási, emberéletet veszélyeztető tűz ütött ki, ahol nem éppen a – védelemben elvileg fontos szerepet játszó – céhek képviselőin múlt, hogy nem történt nagyobb tragédia. Buda tanácsa ezért négy nappal később behívatta a céhek elöljáróit és ismételten kihirdette a város tűzvédelmi szabályzatát. Az újonnan építendő házat – lehetőleg tervvel – be kellett jelentenie a tulajdonosnak vagy az építőmesternek a polgármesterből, városkapitányból, egy tanácsosból, a szószólóból, valamint a város legtekintélyesebb építőmestereiből (Caspar Reischl, Franz Xaver Hacker, Christoph Hickisch és a Mayerhoffer-család egyik tagja) álló bizottságnak, akik azt megvizsgálták tűzvédelmi szempontból. Elrendelték a negyedévente esedékes kéményseprő szemlék során talált fa (!) és

⁴ BFL IV.1002.uu Misc. ant. Nr. 159.

⁵ Nagy István: A Magyar Kamara: 1686 – 1848. Magyar Országos Levéltár Kiadványai, III. Hatóság- és hivataltörténet 3. Budapest, 1971. 127. és Kállay István: Szabad királyi városok gazdálkodása Mária Terézia korában. Budapest, 1972. 19. p.

⁶ BFL IV.1002.uu 59. d. Tanácsülési jegyzőkönyv kivonata (1793. április 10.), ld. még [BFL IV.1002.a 114. kötet 497–509. p. \(1793. április 10.\) Nr. 825.](#)

3. kép. Buda 1754. évi tűzrendészeti szabályzata. (BFL IV.1002.uu Miscellanea antiqua Nr. 134.)

hibás kémények felszámolását. Megtiltották, hogy bárki saját magának tisztítsa kéményét, erre külön felhívták Újlak és Tabán lakóinak figyelmét. Elítélték a túlságosan elterjedt tubákolást (burnót szippantást), a (közterületen) tetten ért elkövető 12 botütésre számíthatott. Az istállókban csak zárt, ún. drótozott lámpással (*dratterne Laterne*) világíthattak. A város vízhiányos helyein ciszternákat kellett felállítani. A kocsisokat felelősségteljes viselkedésre intették tűzvész idején, kötelezték őket, hogy kocsijukkal és lovaikkal segítsék az oltást (azaz biztosítsák a vízszállítást a szükséges helyre). Minden házat el kellett látni egy létrával és egy vagy két vödörrel, valamint egy csákánnyal, továbbá egy lámpással, amelyet tűz esetén kiakaszthattak a ház falára a környék jobb kivilágítása érdekében. (A közvilágítás ekkor még gyerekcipőben járt, 1777-ben kezdték esténként kivilágítani a Várat, hét évvel később a Víziváros főútvonalát, 1792-től a Tabánét.⁷) A város tűzvédelmi eszközeinek állapotát rendszeresen ellenőrizték. A külvárosok bíráira bízta, hogy az egyes városrészekben kijelöljék

⁷ Simon Katalin: Buda II. kötet (1686-1848). Magyar Várostarténeti Atlasz 5. Budapest, 2017. 105. p.

az ügyeletes csapatokat. Az oltáshoz elsősorban a városi- és vidéki bérkocsisok szállítottak a Dunából vizet, amelynek begyűjtésében a folyóparton a molnárok, halászok és tímárok, valamint a közelben lévő lakók segédkeztek. Ha az oltás során a kocsik vagy lovak megsérültek, a tulajdonosuk kártérítést kaphatott a város Tüzpénztárából (*Feuer Cassa*). Szintén az egyes céhek között osztották fel a létrák, vödrök kezelését (többek között a nyergesek, patkolókovácsok, esztergályosok, csizmadiák), míg a harangöntő és legényei igazgatták a fecskendők kezelését (itt láttak el feladatokat például a kádárok, asztalosok, rézművesek, üvegesek, fehérpékek, szappanfőzők, cserzővargák, mézeskalácsosok). A vizet a kutakból és a Dunából meghatározott sorrendben továbbították a célig a szabók, szűcsök, takácsok, tükészítők, aranyművesek, fazekasok, könyvkötők, puskaművesek és társaik, továbbá minden környékbeli lakos és napszámos. Ahol balta, csákány, kapa vagy ásó használata szükségeltetett, a lakatosok, ácsok, nyergesek, hajósok, kőművesek és kőfaragók munkáját vették igénybe. Az eszközök pakolását, felügyeletét a kereskedők, szatócsok, posztó- és parókakészítők, harisnya- és gombkötők oldották meg. Amint látjuk, az egyes céhek képviselőit úgy osztották szét, hogy lehetőleg mindenki testhezálló feladatot kapjon: a kocsisok a vízszállítást, a kőművesek, kőfaragók, ácsok a falak és a tető bontását, a harangöntőt pedig az általa készített fecskendő mellé. A kötelességüket nem teljesítők továbbra is büntetésre, míg az oltásban aktív résztvevők jutalomra számíthattak. Az említett 1793-as esetről például a várbeli katonaság dobosa 40 krajcárt kapott a tűz időben történő kidobolásáért, néhány kocsis pedig 1–3 forintot a vízszállításért.⁸ Buda ebben az időben már rendszeres kimutatást vezetett a város tűzoltó eszközeiről és azok őrzési helyéről. Amint azt az 1801-es táblázatból láthatjuk, ezeket általában a főbb középületekben, forgalmas központokban, vagy a külvárosok esetében a külvárosi bíró és az esküdtek vagy más tekintélyes polgárok házaiban és a vámházaknál helyezték el.

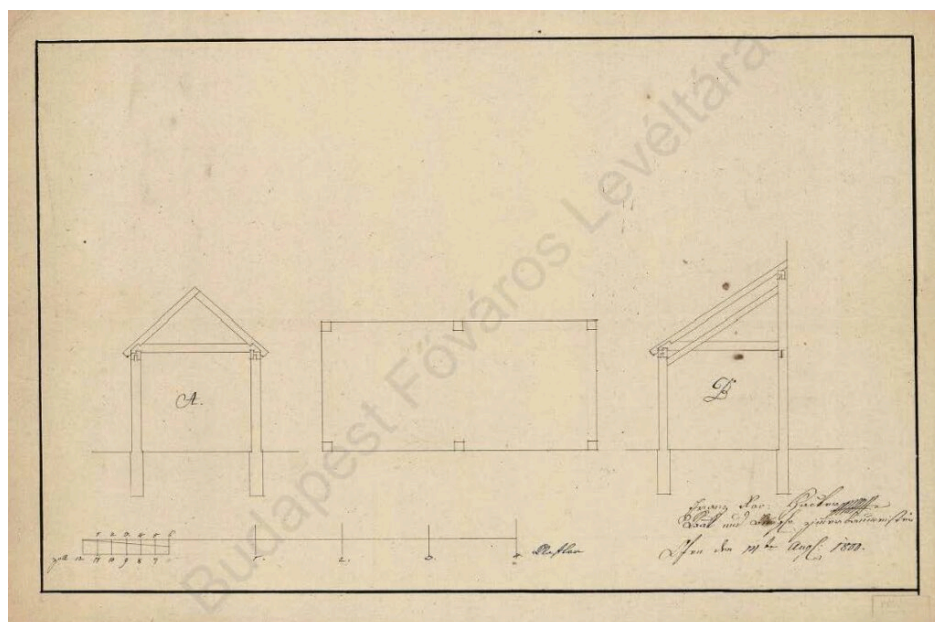
Városrész	Hely	Veder	Kis fecskendő	Nagy fecskendő	Tűzoltókocsi	Kád	Nagy tűzoltáshoz létra	Kis tűzoltáshoz létra	Nagy csákány	Kis csákány	Merítőedény
1. Vár	Városházán	98		1							
	Országháznál a József téren (<i>auf dem Josephi Platz</i>)				1	1		2		2	1
	a plébániatemplom [Nagyboldogasszony-templom] mögött a bástyán				1	1		2		2	
	a színháznál, a kútháznál				1	1		2		2	
	a Városházánál				1	1		2		1	1
	<u>Tető alatt</u>										
	a Városháza mögött						3		4		
	az egykori ferences templomnál						4		4		
	a lőportoronynál az Erdődy-ház mellett						4	4			

⁸ BFL IV.1002.a 114. kötet 510. p. (1793. április 10.) Nr. 828.

	a Vízivárosi kapunál a kocsigyárnál [Müller Fülöp kocsigyára]	20 (!)					3		2		
	Vár összesen	110		1	4	4	14	12	10	7	2
2. Újlak	Caspar Lindmayer házában			1							
	Kreslbauer bírónál	17									
	Knotz esküdtnél	11									
	Ebner esküdtnél	12									
	Seemann esküdtnél	12									
	a 12-es sz. háznál a Kék Sünhöz címzett fogadóval átellenben				1	1		2		2	1
	az iskolánál				1	1		2		2	
	<u>Tető alatt</u>										
	a plébániatemplomnál						2		3		
	a 270. sz. háznál						3		2		
	a 120. sz. háznál, Illeknél						4		3		
	Újlak összesen	52		1	2	2	9	4	8	4	1
3. Országút	Xaver Niedermayernál	12									
	Paul Höchst bírónál	20									
	Stephan Schandlnél a 146. sz. háznál	13									
	a [Caspar] Reischl-féle ácsstéren a Fekete Sasnál				1	1		2		2	1
	a Rettig-féle házban				1	1	2	2	2	2	
	<u>Tető alatt</u>										
	a vámháznál a katonai kórházban						2		2		
	Országút összesen	45			2	2	4	4	4	4	1
4. Víziváros	a pestistemetőben				1	1		2		2	1
	tűzszeraktár az ún. Strasserhofban	26		1	2	2	2	4			3
	a Szőlőfűrt fogadóban	4			1	1	1	2	4		2
	a Szent Anna-templom plébániáján				1	1		2		2	2
	a vízivárosi vámnál	9									
	tűzszeraktár a kútházban	13		1	1	1	1	2	1	2	1
	<u>Tető alatt</u>										
	a szegényháznál						3		2		
	az Erzsébet-apácáknál						3		2		
	a Bomba téren (auf den Bomben Platz)						5		2		
	az Aranyhajó fogadónál az utcán						3		1		
	Zentnerin asszonynál						3		2		
Halászáros	a Fial-háznál						3		2		
	Víziváros összesen	52		2	6	6	24	12	16	6	9
5. Tabán	tűzszeraktár a sörháznál	30			2	2	3	4	2	11	4
	a templomnál	6	1		1	1	2	2	3	2	2

6. Krisztinaváros	von Kalmárfy városbírónál [Kalmárfy Ignác]	21									
	a vámháznál, a Szűz Mária-oszlopnál [Immaculata-szobor]	1			1	1		2		2	1
	Krisztinaváros összesen	28	1		2	2	2	4	3	4	3
	a nyergesmesternél van még újonnan készített veder	92									
Összesítés	Vár	110		1	4	4	14	12	10	7	2
	Újlak	52		1	2	2	9	4	8	4	1
	Országút	45			2	2	4	4	4	4	1
	Víziváros	52		2	6	6	24	12	16	6	9
	Tabán	30		1	2	2	3	4	2	11	4
	Krisztinaváros	28	1		2	2	2	4	3	4	3
	új vödörök a nyergesnél	92									
		409	1	5	18	18	56	40	43	36	20

Polgári tűzoltó eszközök összeírása. Buda, 1801. december 3. (BFL IV.1002.uu 59. d.)

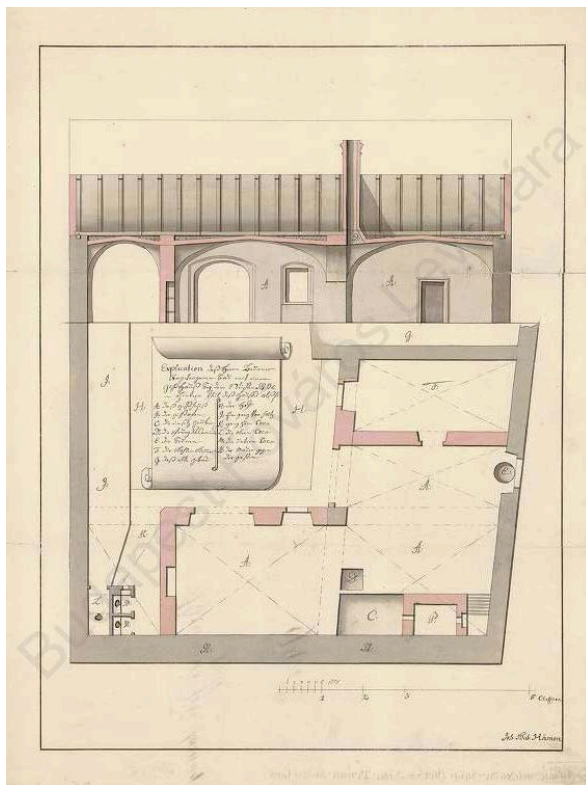

4. kép. Franz Xaver Hacker ácsmester terve tűzoltókocsi tárolására alkalmas kocsisínre, 1800. (BFL XV.17.a.302 Nr. 103.)

A tűz oltása minden lakónak közös érdeke volt, legyen az civil vagy katona, helyi vagy idegen, szomszéd településen élő. Nem véletlen, hogy a század második felére egybeépült Buda és Óbuda lakói kölcsönösen segítették egymást, ha valamelyiküknél felütötte fejét a vörös kakas. A mezőváros Óbuda természetesen közel sem volt olyan jól ellátva tűzoltó eszközökkel, mint Buda (1787-ben például mindössze 4 tűzoltó kocsija, 4 vizeskádja, 16 létrája, 16 csáklyája, 24 bőrvödre, 6 kapája és 12 lámpása volt erre a célra, amit hat különböző helyen, köztük a város egyik, Oroszlánhoz címzett fogadójában, azaz a Korona fogadó elődjében, valamint a bíró házában tárolt).⁹ Ilyen esetekben az oltást követően, amennyiben kár keletkezett a tűzoltó eszközökben, a segítséget kapó város megtérítette azt. 1807-ben például, amikor kigyulladt egy

⁹ BFL Óbuda Mezőváros iratai. Tanácsi iratok (V.1.b) Nr. 480.

zsidó lakóház és a szomszédos Újlakról hoztak a mentéshez eszközöket, 9 bőrvödör tönkrement, amit Óbuda ún. Zsidó Községének kellett megtérítenie.¹⁰ Óbuda egyébként a tűzoltó fecskendőket is budai harangöntőktől rendelte, így 1787-ben a vízivárosi Joseph Brunnertől.¹¹ Óbuda adottságait tekintve nem sokkal volt szerencsésebb helyzetben, mint Buda külvárosai, hiszen 1793 júliusában is csak a kedvező széljárásnak köszönhette, hogy nem dűlta fel az egész települést a tűzvész: mivel a szél a Duna irányába fúj, ezért a lángokat időben meg tudták fékezni, s így „csak” 30 ház lett azok martalékává.¹²

5. kép. A vízivárosi harangöntő mester, Joseph Brunner műhelyének terve, 1760-as évek. ([BFL XV.17.a.302 Nr. 94](#))

Pest város első ismert, fennmaradt tűzrendészeti szabályzata 1788-ban keletkezett, miután II. József császár 1788. június 26-án a gyakori tüzesetek miatt ismételten elrendelte azok készítését.¹³ Felépítése hasonló a budaiéhoz, ám annál jóval részletesebb, átgondoltabb. Részletezi a megelőzés módjait (kéményseprés, megfelelő tervek szerinti építkezés, melyik kézműves mire figyeljen munkája során stb.). A város tűzoltó eszközeit országos vásárok előtt magának a városkapitánynak kellett ellenőriznie, egyébként hathetente vizsgálták meg azokat.

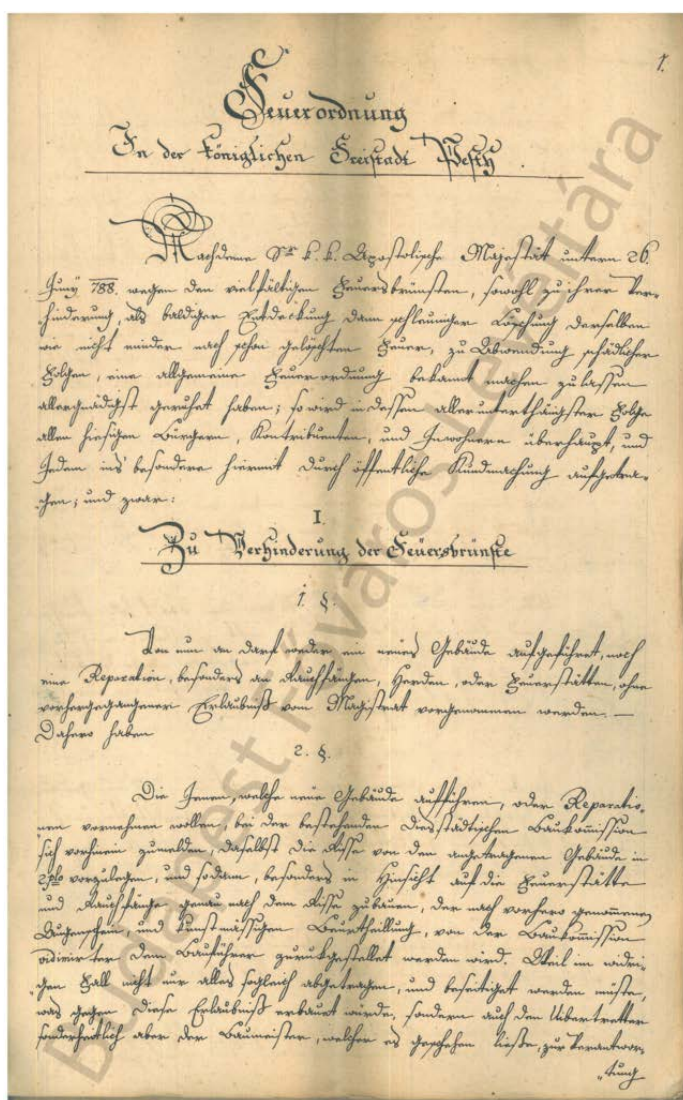
¹⁰ BFL Óbuda Mezőváros iratai. Tanácsulési jegyzőkönyvek (V.1.a) 10. kötet 1807. február 27. Nr. 393.

¹¹ Brunnertől 550 forintért rendelték egy tűzoltókocsit fecskendővel, valamint egy ládát 10 vödörrel. BFL Óbuda Mezőváros iratai. Városi szerződések (V.1.v) 1787. december 23.

¹² „Szerencse volt a szerencsétlenségben, hogy a szél a Duna felé vette irányát, különben az egész mezőváros a lángok martalékává vált volna.” („Bey diesem Unglück sah man es noch für ein Glück an, daß der Wind seinen Strich gegen die Donau hatte, sonst würde der ganze Marktflecken ein Raub der Flammen geworden seyn.”) A tűz a heves szél miatt tört ki július 23-án. Pár nappal korábban, 20-án a nagy hőséget követő heves zivatar okozott hasonló gondot a szomszédos Újlakon: este 10 körül villám csapott a Sarlós Boldogasszony-templom tornyába, amely leégett, harangjai megolvadtak, néhány oltárkép is károkat szenvedett. Wiener Zeitung, 1793. július 31. 2262. p.

¹³ BFL Pest szabad királyi város Tanácsának iratai. Intimata (IV.1202.c) a.m. 2456. Tűzrendészeti szabályzat, 1788.

A szabályzat második része a tűzoltás módjával foglalkozik. A budai katonai szabályzathoz hasonlóan, Pesten a város toronyőreinek kellett hivatalosan jeleznie a tüzesetet a vészharang megkongtatásával a tűz irányába, majd nappal vörös zászló, éjjel egy lámpás felmutatásával (amennyiben más templomból észlelték korábban a veszedelmet, ott harangoztak). Ezt követően a Városházánál lévő őrszemek kidoboltatták az esetet és értesítették a város vezetőit, a városkapitány pedig kinyitotta a tűzoltó szertárat. A pesti házaknak is kötelező tartozéka volt a létra, csákány, nagy lámpás, emeletes házaknál még egy bőrvödör, csákányt, vaslapátot, fészítővasat és egy fa kézifecskendőt is előírtak, a kapu vagy más, alkalmas hely mellett vízzel teli káddal vagy hordóval. A munkálatok Budához hasonlóan voltak megosztva az egyes céhek között. Amint a lenti táblázatból látjuk, a város tűzoltó eszközeinek száma nem csekély, de még messze a budai mögött van, holott Pest lakosságszáma ekkor már megközelíti testvérvárosát.

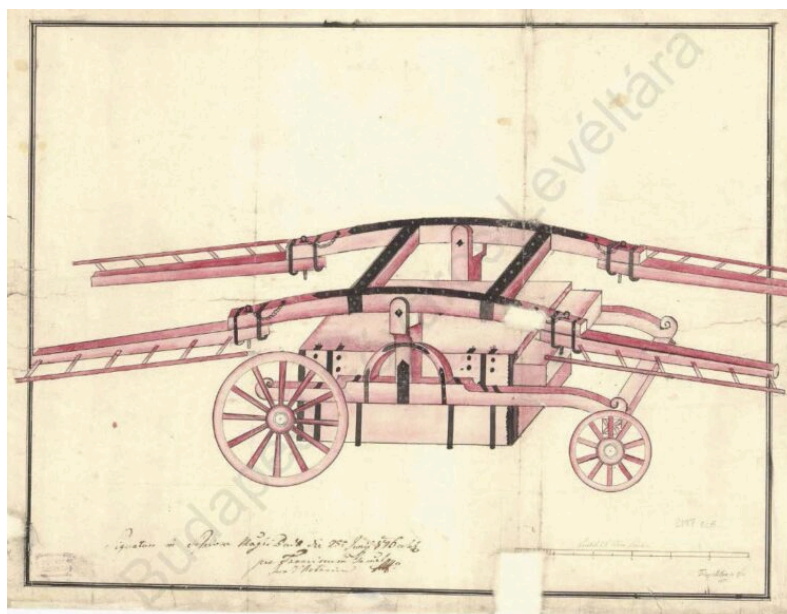
6. kép. [Pest város tűzrendészeti szabályzata, 1788. \(BFL IV.1202.c a.m. 2456.\)](#)

Belváros	
nagy fecskendő	3
tűzoltókocsi	3
vizeskád	7
tűzoltó vödör	170

létra	9
csákány	9
merítőedény	4
Terézváros	
tűzoltó fecskendő	1
kád szánnal	1
vödör	25
tűzoltókocsi	2
csákány	5
létra (az egyik rossz)	2
Józsefváros	
1 elég rossz kád 1 szánon	
vödör	33
tűzoltókocsi	2
csákány	6
létra (elég rosszak)	3
tűzoltó fecskendő	1

Pest város tűzoltó eszközei, 1788. (BFL IV.1202.c a.m. 2456.)

A szigorúbb tűzrendészeti intézkedéseknek, a kéményseprői szemle rendszeres foganatosításának és a katonaság jelenlétének köszönhetően 1810 előtt nem tört ki újabb, az 1723. évi eseményekhez hasonló, Buda (vagy egy városrésze) egészét lángba borító tűzvész. A húsvétvasárnapi katasztrófa pusztítása több nemzedékre kihatóan beivódott a budaiak kollektív emlékezetébe, s valószínűleg a szomszédos Pest tűzrendészetére is hatással volt.

7. kép. Tűzoltókocsi terve a budaiaknak és óbudaiaknak is dolgozó Franz Millner budai harangöntőtől, 1806. ([BFL XV.17.a.302 Nr. 126.](#))

Az 1723. évi budai tűzvészről és a 18. századi budai tűzrendészetről írt részletes tanulmány elolvasható [itt](#).

[Simon Katalin főlevéltáros, tanácsos](#). Az Eötvös Loránd Tudományegyetemen szerzett történelem, latin nyelv és irodalom, valamint művészettörténet szakos diplomát. Doktori tanulmányait az Eötvös Loránd Tudományegyetem Történelemtudományi Doktori Iskola Művelődéstörténet Doktori Programján végezte, ahol 2012-ben szerzett PhD fokozatot. A Magyar Orvostörténelmi Társaság tagja, a Magyar Tudományos Akadémia Köztestületi tagja. 2017-ben az általa összeállított, Budapest Főváros Levéltára és az MTA BTK Történettudományi Intézete által kiadott *Magyar Várostörténeti Atlasz V. Buda II. kötet (1686–1848)* című kötet a Monográfiák, tanulmánykötetek kategóriában elnyerte az Év Levéltári Kiadványa címet. 2018-ban az újonnan alapított Varga László-díj első kitüntetettje. 2018-tól az MTA Bolyai János Kutatási Ösztöndíj támogatásával kutatja Budapest Főváros Levéltárában a 18. századi Buda és Óbuda történetét. Ugyanettől az évtől a [Lendület Családtörténeti Kutatócsoport](#) külső munkatársa. Kutatási területe a 18-19. századi orvostörténet, várostörténet, művelődéstörténet.

Impresszum

Budapesti Levéltári Mozaikok

A kiadó neve: Budapest Főváros Levéltára
A kiadó székhelye: 1139 Budapest, Teve u. 3-5.
Felelős kiadó: Dr. Kenyeres István főigazgató

Főszerkesztő: Dr. Simon Katalin

Szerkesztőség: Fazekasné Dr. Toma Katalin, Dr. Fehér Csaba, Dr. Garami Erika, Dr. Ternováczi Bálint, Dr. V. László Zsófia, Tóth Gergely (technika- és honlapfelelős)

A szerkesztőség elérhetősége: 1139 Budapest, Teve utca 3-5.; 1554 Budapest, Pf. 41.

e-mail: mozaikok@bparchiv.hu

ISSN: 2939-6921